

ВІДГУК
офіційного опонента

на дисертацію ЧЕРВЕНЯК ХРИСТИНИ ТАРАСІВНИ
«Вплив етнонаціонального фактора на суспільно-політичні процеси в Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за
спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена наступними чинниками: по-перше, анексія РФ Криму і наступна російська збройна агресія на сході України актуалізували потребу дослідження сукупності загроз по відношенню до держави і суспільства, в тому числі – етнополітичних, рівно як і головних причин їх виникнення та можливих наслідків; по-друге, протягом останніх двадцяти років ми простежуємо поступове посилення вагомості етнополітичних чинників у житті багатьох європейських країн, зокрема в Бельгії, Іспанії та Сполученому Королівстві, що вимагає співставлення українського випадку та європейської ситуації; по-третє, уникнення тривалий час політичної влади в Україні, незалежно від партійної приналежності, від вирішення назрілих етнополітичних проблем, призвело не лише до їх загострення, але і до постановки питання про наявність у дослідників адекватних методик та інструментарію вивчення означеної проблематики і здатності впливати/регулювати/знімати назрілі проблеми.

У дисертаційному дослідженні авторка чітко окреслила мету та основні завдання, коректно виділила об'єкт і предмет дослідження.

До основних здобутків автора дисертаційної роботи варто віднести такі:

1. Проаналізовано впливи етнополітичного фактора на українське суспільство через процеси етнічної та національної консолідації. В рамках цього запропоновано методологічну схему, яка допомагає визначити рівень залучення регіонів України у цей процес на підставі наступних індикаторів: поширеність української мови в регіоні; переважання національно-державної (громадянської)

ідентичності у населення регіону; підтримка більшістю населення регіону національної ідеї; підтримка у регіоні національних цінностей (с.70-71, 98). Автор слушно зауважила, що у процесі етнічної консолідації зростає етнонаціональний фактор спільноти, умовними рівнями наростання якого розглядаються політична суб'єктивація, етнополітична мобілізація та політизація етнічності.

2. Під час аналізу національної консолідації в Україні, дослідниця довела її залежність від глибини регіональних розбіжностей що впливає на швидкість та рівні залучення окремих регіонів до консолідаційного процесу. На підставі тестування виділених автором індикаторів в поліетнічних регіонах України, отримано наступні результати: Закарпатська та Чернівецька області перебувають на високому рівні залучення до процесу етнонаціональної консолідації, Одеський регіон – на середньому, а Крим до анексії дисертант визначила як такий, що мав дуже низький рівень залучення.

3. Виокремлено основні чинники, що найбільше впливають на модель етнонаціональної політики, яка реалізується в країні. Такими чинниками визначено: тип політичного режиму; групи методів, що використовуються органами управління: насильницькі, примусові та консенсусні; етнорегіональне середовище, що безпосередньо сприяє або перешкоджає ефективному впровадженню державної політики на окремих територіях. Аргументовано, що загальну стратегію державної етнонаціональної політики потрібно впроваджувати на засадах регіонально-диференційованого підходу, коли етнонаціональний простір країни не вважається однорідним.

4. Логічним і достатньо вмотивованим є твердження, що національна консолідація держави з поліетнічним складом населення супроводжується процесами етнічної консолідації спільнот на її території. Проведений аналіз рівня етнічної консолідації основних етнічних меншин України дозволив визначити, що вони перебувають на різних рівнях: російська меншина Одеського регіону та Криму – на середньому; болгарська меншина Одеської області й молдовська меншина Одеської та Чернівецької областей – на високому; кримські татари, румуни Буковини та Закарпаття й угорці

Закарпатської області – на дуже високому рівні етнічної консолідації. Цікавими і утилітарними також є висновки дисертантки щодо оцінки рівня політизації вказаних спільнот. За отриманими результатами три найвищі полюси політизації в Україні створюють кримські татари, росіяни та угорці.

5. Важливим є звернення уваги в дисертації і на вивчення деструктивного характеру впливу етнополітичного фактора на суспільно-політичні процеси в Україні. З цією метою розглянуто конкретні приклади етнічного радикалізму основних етнічних спільнот та причини їх виникнення. До проявів етнічного радикалізму в роботі віднесено етнополітичні конфлікти між українцями та відповідно росіянами, угорцями, румунами, кримськими татарами, між румунами і молдованами, а також міжетнічний конфлікт пов'язаний з проблемою інтеграції ромської меншини в українське суспільство. Важливо, що в дисертації наголошено на особливостях прояву окреслених конфліктів. В межах окресленої авторської конструкції логічно вплетені приклади сепаратистських та іредентистських рухів окремих етнічних груп. Слушна увага до проблем суттєвим чином посилює евристичну і концептуальну цінність роботи та прагнення розглядати конструктивні та деструктивні явища в загальному контексті національного розвитку. Авторка констатує, що незважаючи на значні мовно-культурні й соціально-політичні відмінності регіонів, об'єднавчий, доцентровий процес побудови нації відбувається активно і переважає відцентрові тенденції, а поліетнічність не постає однозначно деструктивним чинником (с.117).

Позитивною характеристикою дисертації є представлення автором пропозицій щодо формування та успішного впровадження загальної стратегії державної етнополітики з метою врахування впливів досліджуваного фактора на суспільно-політичні процеси та напрацювання рекомендацій щодо вдосконалення оперативного рівня етнополітичного менеджменту в умовах децентралізації.

Основні положення дисертаційної роботи пройшли належну апробацію на одинадцяти національних та міжнародних наукових конференціях і були висвітлені у 18 публікаціях, з них: 7 наукових статтях у фахових виданнях України з політичної науки, у тому числі 5 наукових статтях у виданнях, які включені до міжнародних

наукометричних баз.

Дисертанткою опрацьована достатня кількість наукової спеціалізованої літератури, виявом чого є 278 позицій у списку джерел.

Важливою складовою дисертаційної роботи є додатки, загальний обсяг яких становить 21 сторінку і які поглиблюють інформаційну складову розумінні та аналізу обраних проблем.

Автореферат повною мірою відображає зміст та основні положення дисертаційної роботи.

Втім робота Червеняк К.Т. викликає і деякі питання, зауваження й побажання. Серед них:

1. Не зовсім переконливою є аргументація авторки, щодо зв'язку поняття «етнонаціональний фактор», «національні потреби і інтереси» (с.60-61), з одного боку, і оцінки етнічного фактора, як виключно «активного чинника» (с.61). Це зумовлено тим, що означений фактор не обов'язково може бути у двох фазах: активній і пасивній, він також може бути латентним, що передбачає необхідність його постійного врахування. Варто було б в роботі більш докладно пояснити змістове наповнення стану пасивності.
2. В роботі слушно приділена увага феномену етнічної мобілізації (с.72-74), який розглянуто у широкому контексті політизації. В той же час, дисертантка не поставила питання про етнічну інституціоналізацію, як елемент процесу політичного розвитку етнічної групи.
3. В дисертаційному дослідженні частково проаналізована нормативна база регулювання етнонаціональних відносин (с.190-197), ситуативно автор звертається до аналізу державної політики на окремих етапах розвитку і окреслення завдань або перспективних напрямів. Вважаємо, що було б доцільно проаналізувати ефективність дій держави та основних політичних акторів протягом періоду незалежності України.
4. Дисертантка на підставі співвідношення титульного етносу і представників етнічних меншин запропонувала розрізняти моноетнічні

регіони, біетнічні та поліетнічні. В основу поділу було покладено крок у 10 % (с.67-69, 226-227). Запропонований підхід слід було докладно обґрунтувати і співставити із вже існуючими. Зокрема широкого поширення в політичній науці отримав підхід, сформульований А.Лейпхартом, щодо поділу на гомогенні та гетерогенні суспільства, де кількісний крок складав 20 %.

Водночас та незважаючи на вказані побажання і зауваження, дисертаційна робота Червеняк К.Т. виконана зі знанням досліджуваної проблематики, а автор глибоко володіє матеріалом та логічно його викладає. Відповідно, всі висловлені зауваження і побажання не знижують наукової цінності дисертаційного дослідження, а натомість мають характер запрошення до дискусії та окреслюють необхідність продовження наукових пошуків у рамках окресленої тематики.

Це дозволяє констатувати, що дисертаційна робота й автореферат дисертації Червеняк К.Т. «Вплив етнонаціонального фактора на суспільно-політичні процеси в Україні» виконані на належному науковому рівні і відповідають вимогам МОН України та «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (згідно із постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), які висуваються до кандидатських дисертацій, а також паспорту обраної спеціальності, а тому їхній автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент,

доктор політичних наук, професор,

завідувач кафедри політології

Львівського національного університету

імені Івана Франка

А. С. Романюк

Підписано
ПРИЗНАЧЕННЯ ПІДПИСАНО
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
КАФЕДРИ ПОЛІТОЛОГІЇ
Львівського національного університету імені Івана Франка
